

O RADOVIMA SREDINE XIX ST. NA FORMIRANJU
LUKE GRADA HVARA

Niko Duboković Nadalini

Koncem augusta 1974. pregledali smo u državnom arhivu u Trstu dio spisa austrijske pomorske vlade, čije sjedište je bilo u Trstu, a jurisdikcija joj se protezala i na naše obalu, kojom je ovaj organ vlasti upravljao od 1850. do 1918. Tekst što ga ovdje donosimo je rezultat tog rada. Objavili smo ga već u »Periodičnom izvještaju«, br. 61 od 30. XI 1974., ali bez topografske karte, jer ta publikacija ne može reproducirati ilustracije. Za to ga ovdje donosimo još jednom uz nacrt luke i projektiranih radova, pa će tako prikaz biti daleko plastičniji. Nacrt smo našli u jednom od spisa i dali načiniti fotokopiju. Izradio ga je Okružni građevinski ured u Splitu i datirao 20. XII 1856, uz potpis Karla Stroffa.

Na karti su ucrtani lučki uređaji, postojeći i budući. Postojeća je obala, zvana Fabrika, iz XVI stoljeća, za koju na karti piše: »colossale riva in vivo con dentellatura bugnata costruita sotto il domino vento con 24 colonne di presa«. Prema tome sastavni dio obale je i Mandrač kao i nastavak u pravcu juga na istočnoj obali sve nekako do sredine današnjeg »Bobisa«. Ova je obala, očito, do sredine XIX stoljeća bila jedina postojeća građena obala u Hvaru.

Prema našoj karti predviđeni su na istočnoj obali, u nastavku stare mletačke obale, u pravcu juga, slijedeći radovi:

Markiran slovom a) komad obale, čija izgradnja je povjerena Nikoli Marchi (vidjet ćemo iz spisa o čemu se radi),

markiran sa b) i c) — nastavak prednje obale, nekako do kraja današnjeg hotela »Slavija«, dakle do pred ogradu Kasandrić. Karta ovaj dio zove »due tratti di ripa« i za to b) i c), iako je u stvari jedan blok i jedinstveno tretiran, ali tvori na svojoj sredini koljeno, — pa zato možda b) i c), — i

markiran sa d) predviđena konstrukcija relativno malog gata koji je trebao prema projektu biti postavljen od obale okomito na more, s mjesta ispod današnje kuće Matković u produženju kuće Kasandrić, u pravcu jugozapada. Iz spisa je pak razvidno, da se još u aprilu 1861.

Fotografija jugo-istočne obale hvarske luke snimljena nakon radova koji se u članku opisuju. U prvom planu (centralno), vjerojatno zgradica koja se u tekstu navodi kao gabela. Za izuzetno rijedak stari snimak zahvaljujem Ivu Kasandrić.

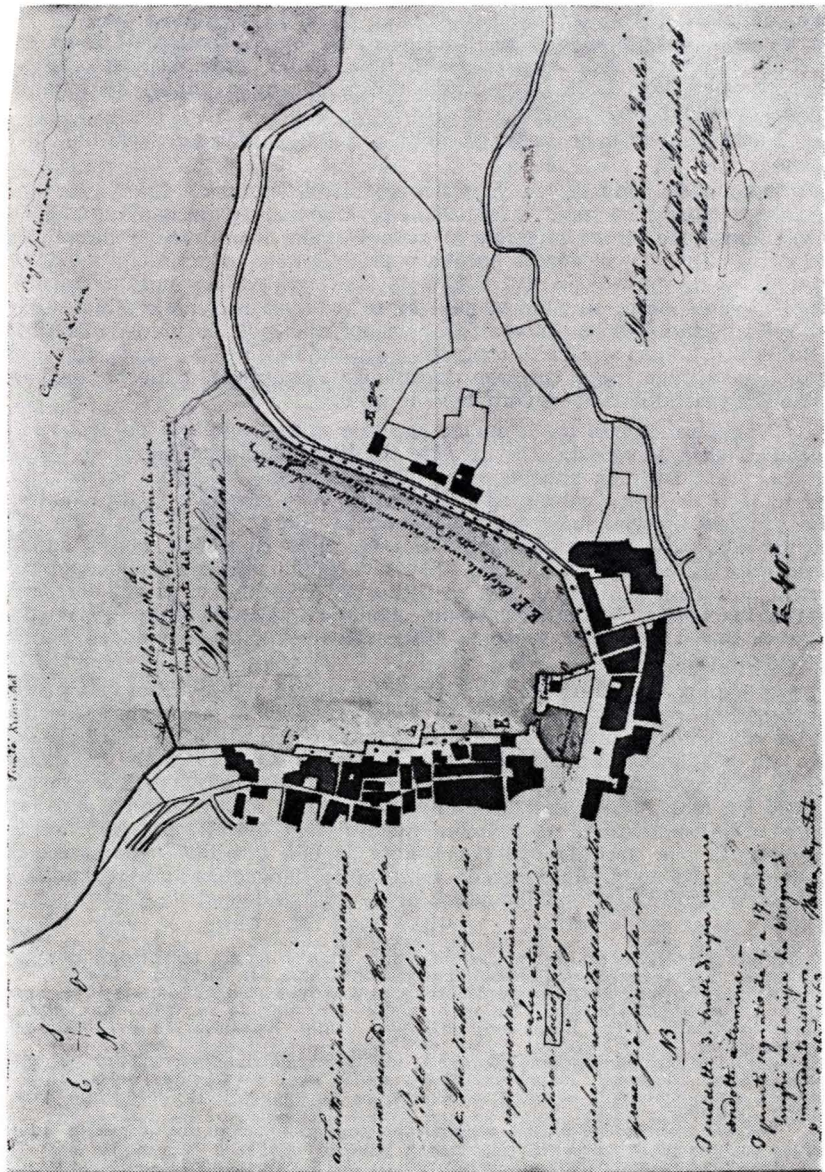
traži kameni napis (»scogliera«) od 10 klaftera dužine za zaštitu. Tu mora biti ovaj naš mali gat predviđen pod d), ali do gradnje odnosno nanosa kamena nije nikad došlo, iako je za to predviđeni trošak od samih 138 forinti bio skroman.

Za gradnju pod a), b i c) bio je predviđen rad u suho, odnosno — nacrt u tome nije određen — u vapnu i crvenici, pa ističemo ovo da se vidi kako su još tada bile siromašne koncepcije lučkih gradnja. Ističe se potrebu osiguranja čvrstine četiri kolone, koje su vjerojatno već tada na toj dionici obale stajale, i ako obala nije bila izgrađena.¹

Na karti se još vidi kuća Saniteta, što je u II svjetskom ratu uništena, a nalazila se je na poluotoku što zatvara Mandrač sa zapada. Iz jednog spisa proizlazi da je ova kuća dovršena 27. aprila iste te 1856. godine, a da je gradio Niko Marchi. Nadzor je vršio okružni inženjer Beckman iz Splita.

Međutim, ova naša karta ima naknadni zapis, učinjen drugom rukom 5. oktobra 1863., očevidno nakon jednog uviđaja. Potpisao je Bel-

¹ Na karti se vidi ucrtanih osam kolona, što ne bi odgovaralo opisu što smo ga netom prepisali, ali nije bitno.

lan, deputato (Sanitarni delegat). Bellan kaže da su radovi pod a), b), c) izvršeni, dok d) nije, a da mjesta markirana brojkama od 1 do 17 trebaju popravak. Kad smo pogledali gdje brojke stoje našli smo ih — sve na mletačkoj obali, pa se dakle nužda popravka odnosi na sedamnaest punktova na Fabrici.²

Karta nam više ne kaže, pa daljnje podatke moramo tražiti u spisima.

Tako saznajemo da na jugoistočnoj strani hvarske luke nije bilo građene obale prije nego li se pristupilo konstrukciji segmenata a) i b) i c). Saznajemo da se segment a) zvao Gabela, i tretiran je nezavisno od drugih (b) i c), možda je odluka o gradnji nekako donesena istodobno, ali su tu ipak dvije stvari. Gabela znači carina, pa moramo misliti da je to ime došlo od punkta gdje se u prošlosti u hvarskoj luci carinilo. Kad znamo da je dio zvan Gabela počinjao nekako pred današnjim »Bobisom«, onda valja zaključiti, da je tu stajala neka zgradica, ili riva, gdje su se neke, pa i carinske formalnosti, obavljale, odnosno plaćale ribarske pristojbe kod dovoza ribe u grad.³

U spisima čitamo da je nakon gradnje novog Saniteta odlučeno ribarnicu, koja je stajala kraj zgrade Saniteta, dakle zapadno od Mandrača, premjestiti na početak obale Gabela, naime na južnu stranu, ali da ju je u tu svrhu valjalo najprije nasuti. Ako smo ovo točno shvatili, iza gradnje Gabele, južno od nje ostalo je more, pa znači da na toj strani luke pred danas porušenim kućama koje su stajale ispred sadašnje kuće Kovačević (današnjeg »Bobisa«), obale nije bilo, nego se prolazilo unutarnjim ulicama, kad se želilo do Arsenala ići prema kućama danas Machiedo, Tudor, PTT, hoteli etc. Znači također, da je graciozna placeta ispred kuće šjor Prospeta Matković bila nekada škver sa strmim pristupom moru.⁴

Iz jednog izvještaja od 25. VII 1859. vidimo da je gradnja Gabele — započeta u martu iste godine — »ben prossima al suo termine«, i da se sa nivoa tog segmenta (Gabela — na karti pod a)) silazi (»discende«) po jednoj stepenici na nastavak obale — onoj što se na karti vidi pod b) c), a zove se Anuncijata. Moli se da se ova stepenica (skalini) ukloni, jer će naravno ljudi padati. Dakle, Anuncijata se nadovezuje na Gabelu, koja se je nadovezala na Fabricu negdje pred današnjim »Bobisom«.⁵ Anuncijata pak nosi ime po crkvi, koja je bila vidljiva s mora u ono vrijeme i sve do gradnje zgrade u kojoj je danas Komunalna banka.⁶ U spisima stoji da je obala građena pred »campiellom dell' Annunziata«.

² Niko Duboković (uz nacрте i snimke ing. Stanke Krstić Machiedo): O obali zvanog Fabrica u Hvaru, Bilten Historijskog arhiva, br. 2, 1960.

³ Bio je tu možda Officium Salutis i carinarnica. Na našoj karti se kod slova E vidi kućica na obali, pa bi to moglo biti. Zgrada se vidi i na jednoj staroj fotografiji zbirke našeg prijatelja pok. Tonka Kovačića. Je li to kasnije mesarnica?

⁴ Boreći se svojedobno, uzalud, proti rekonstrukcije današnje PTT, i postavljanja tornja s radarom, željeli smo gradu spasiti ovaj rijetko lijepi iako skromni mali ambijenat, koji bi bio kao stvoren za Stullijeve ili Goldonijeve komedije.

⁵ Faktura Fabrike je uvijek uočljiva, jednog dana ćemo ovo izraziti u metrima, da budemo precizni.

⁶ Prostor gostione »Četiri palme« nasut u doba ovih gradnja.

U ovoj gradnji sudjelovao je i poduzetnik Petar Devecchi. Znamo to, jer je tražio naknadu za dio građevnog materijala, što mu ga je odujka odnijela u more.

Obala Anuncijata je građena, kako smo kazali djelomice u suho, djelomice s vapnom i crvenicom, dakle na starinski način. Međutim, već u septembru 1859., nakon onog uragana na koji se tuži Devecchi, govori se o postavljanju pločnika »zona di selciato« što bi učvrstilo obalu, jako izloženu udarcima mora. Bilo je nevremena i u novembru, ali onda 20. decembra dođe uragan iz oštra i lebiča »kome primjera nije ranije bilo«, pa bi obalu valjalo svakako osigurati gradnjom pločnika, jer je do tada na obali bila nabijena zemlja.

Posao izgleda da je bio završen 1860. Na Anuncijati dugoj 12 koraka i 6 klaftera, postavljeno je 16 željeznih »anela« (juni 1860.). Dugljinu Gabele ne znamo, ali promatrajući kartu možemo kazati da je bila nešto dulja od polovice Anuncijate.⁷

Devecchi je postavio kolone o kojima je ovdje riječ. Tri komada koštala su 27 forinti.

Godine 1860. obavljen je još jedan posao. Za trošak od 235 forinti izvršeno je izravnanje nivelete Annucijate s Gabelom, koja je — kako smo vidjeli — bila za jednu stepenicu viša.

Međutim je došao u pitanje Mandrač, »čije piramide padaju«,⁸ a malo kasnije (1863) ne mogu ući brodice. Odatle dakle ona Bellanova bilješka na karti, gdje kaže da valja spriječiti »novi nanos« u Mandraču. Posao se nije tada izvršio.

Trošak radova snosila je Vlada zajedno s Općinom. Nastao je i neki manji nesporazum. Godine 1861. traži se novo pojačanje obale Anuncijate radi novih nevremena, ali uz mali trošak. Iste godine se ponavlja molba radi Mandrača, gdje su stvari (kako smo vidjeli) došle za par godina dotle, da ni mali brodovi nisu više mogli ući. Godine 1861. htjelo se srušiti jedan »terre pleine« (koji ne znamo gdje smjestiti: možda dio poluotoka gdje je stajao Sanitet), ali se to odbilo kao apsurd.

Na kraju moramo spomenuti zanimljivi izvještaj sanitarnog delegata iz 1864., iz kojeg vidimo da nije izvršeno čišćenje luke odobreno 1856,⁹ da nije učvršćena Fabrika (od 1 — 17), i da zaštitni gat, onaj markiran na karti pod d), nije nikad bio odobren.

Izvještaj u nastavku kaže veoma točne stvari. Doslovno veli: »da Zadar, Šibenik, Trogir nemaju važnost Hvara (kao luke, naravno — op. ND) — gdje se »gradi više radi higijene i estetike«, i da je iza Trsta, Venecije i Rijeke — najvažniji »porto di rilascio« u prvom redu Hvar.¹⁰ Iz izvještaja se vidi da je u izgledu investicioni kredit za 1865. u visini od 6.000 forinti. I na kraju — sigurno po prvi put — predlaže se zatva-

⁷ I po cijeni koštanja Annucijate 2059 forinti, odnosno Gabele 1. 141 forint, može se suditi veličina obju objekata — Gabele i Anuncijate. Korak = 2 m ili 1,73 m; klafter 1,90 m.

⁸ Barokne ukrasne piramide — gullie.

⁹ Ne znamo, ali se bojimo da je ovaj zahvat trebalo čekati više godina. Gli-boder je došao u Jelsu — to znamo — tek godine 1867.

¹⁰ N. Duboković, Nautička svojstva luke grada Hvara. Prilozi povijesti otoka Hvara, II, Hvar 1962, str. 9.

ranje prolaza između Križne luke i Galešnika, — ali ta sugestija ostaje neostvarena. Ovo se pitanje zatvaranja prolaza postavljalo u kasnijim vremenima više puta, uvijek je bilo napušteno, ali mi još uvijek ne znamo da li je skinuto s dnevnog reda. Potrebno je svakako pogledati fascikl recentnijih projekata odnosećih se na grad Hvar, što smo ih pohranili u Centru za zaštitu kulturne baštine.¹¹

¹¹ Sad, nakon prelaza Centra u Vilu Hanibala Lucića, nameće se potreba izrade novog inventara, pa ćemo se tome posvetiti, ali da bi to bilo moguće valjalo bi da bude manje uvijek novih zadataka, što zapljuskuju s lijeva i desna.